Rozwój zabudowy miasta od końca XVIII wieku

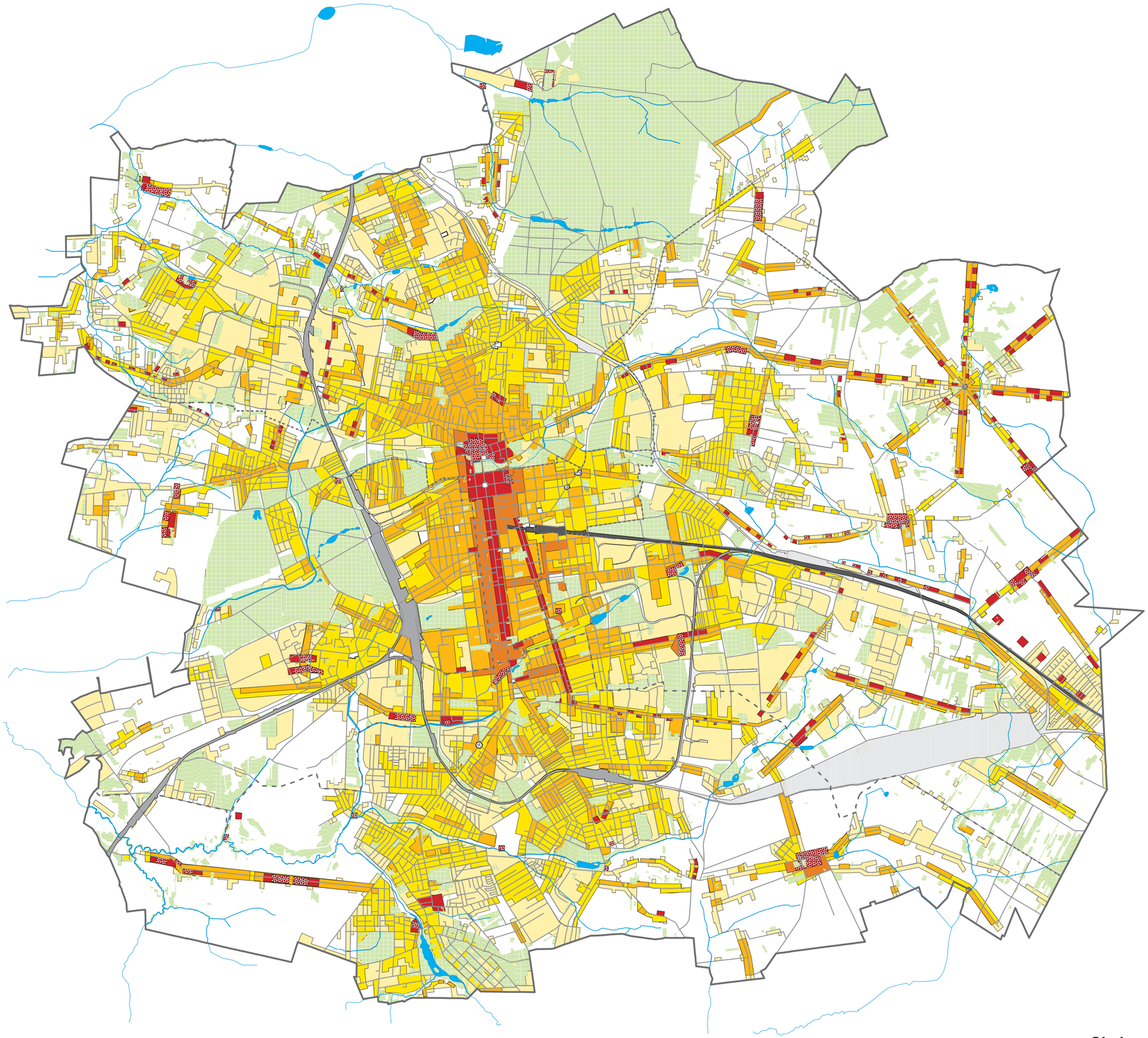

granice miasta
granice dzielnic
ulice
rzeki i stawy

tereny zielone
- lasy, parki, cmentarze, ogródki działkowe

tereny zabudowane
- w końcu XVIII wieku
- do około 1840 roku
- do około 1870 roku
- do około 1910
- do około 1950 roku
- do 2000 roku

tereny kolei
- do około 1870 roku
- do około 1910 roku
- do około 1950 roku

Skala
1: 50 000

Anna Kowalska, Grzegorz Kowalski

ATLAS MIASTA ŁODZI

Plansza XXVIII: Rozwój zabudowy miasta od końca XVIII wieku

Anna Kowalska, Grzegorz Kowalski

Mapa przedstawia rozwój przestrzenny terenów zabudowanych na obszarze miasta Łodzi w jego obecnych granicach administracyjnych począwszy od końca XVIII wieku do roku 2000. Pojęcie „teren zabudowany" obejmuje wydzieloną część powierzchni ziemi wraz z budynkami mieszkalnymi, gospodarczymi, przemysłowymi, usługowymi itp. Oraz drogami, ulicami i placami służącymi do ich bezpośredniej obsługi.

Temat zilustrowano na tle obecnej siatki ulic plamami barwnymi obejmującymi zasięgi terenów zabudowanych w poszczególny momentach historii. Dodatkowo wyróżniono współczesny zasięg terenów zielonych, do których zaliczone zostały: lasy, parki, ogrody działkowe, tereny sportu i rekreacji oraz nieurządzone tereny zadrzewione.

Wyróżniono zasięgi terenów zabudowanych:
- w końcu XVIII wieku
- do około 1840 roku
- do około 1870 roku
- do około 1910 roku
- do około 1950 roku
- do 2000 roku.

Ponadto, ze względu na istotną rolę jaką w rozwoju miasta Łodzi i jego układzie przestrzennym odegrała komunikacja kolejowa, wyróżniono tereny linii kolejowych wybudowanych w poszczególnych okresach.

Na wyborze momentów historii, dla których zaprezentowano stan zabudowy miasta, zaważyła niewielka ilość dostępnych źródłowych materiałów kartograficznych obrazujących stan zagospodarowania terenów zawartych w obecnych granicach administracyjnych miasta Łodzi.

W końcu XVIII wieku tereny zawarte w obecnych granicach administracyjnych Łodzi pokrywały rozległe kompleksy leśne poprzerywane polanami rolniczymi. Tereny zabudowane w tym czasie obejmowały zabudowę rolniczego miasta Łodzi, tereny siedliskowe 20 zwarto zabudowanych wsi, siedliska 17 osad młyńskich i siedliska 5 wydłużonych, nieregularnych kolonii „olęderskich" o zabudowie rozproszonej.

Na podstawie Dekretu Namiestnika Królestwa Polskiego z dnia 18 września 1820 roku powołującego między innymi Łódź do rzędu miast fabrycznych wytyczone zostały w latach 1821-1828 na gruntach niezabudowanych nowe osady rękodzielnicze oraz układ komunikacyjny dróg wylotowych z miasta zachowany do czasów obecnych. Zasięgi terenów zabudowanych około 1840 roku obejmowały, prócz zabudowanych wcześniej, siedliska założonych w wyniku kolonizacji pruskiej po II rozbiorze Polski dużych, wiejskich kolonii fryderycjańskich oraz tereny zabudowane Łodzi wczesnoprzemysłowej: osady rękodzielniczej Nowe Miasto, posiadeł wodno – fabrycznych Łódka i kolonii przędzalników - Nowa Łódka i Ślązaki.

W latach 1840 – 1870 tereny zabudowy mieszkaniowej i fabrycznej wypełniały siatkę wcześniej wytyczonych ulic osady sukienniczej, kolonii tkaczy i płócienników oraz posiadeł wodno – fabrycznych. Zabudowa weszła również na nowo rozplanowaną w 1840 roku Nową Dzielnicę. W krajobrazie miasta pojawiły się tereny kolejowe wybudowanej w 1866 roku łódzko – fabrycznej linii kolejowej do Koluszek.

W latach 1870 – 1910 nastąpił znaczny rozwój przestrzenny terenów zabudowanych i przekroczył granice administracyjne ówczesnego miasta w kierunku północnym i południowym. Rozwinęła się również zabudowa okolicznych wsi. Powstała nowa linia kolejowa do Kalisza oraz jej łącznica z koleją fabryczną.

W latach 1910 – 1950 dwukrotnie poszerzano granice administracyjne miasta Łodzi włączając w jego obszar częściowo zabudowane gminy podmiejskie i słabo zabudowane przyległe wsie i sołectwa. Powstały następne łącznice kolejowe Widzew – Zgierz i Chojny – Olechów. Tereny zabudowane objęły dotychczas niezagospodarowane grunty wewnątrz kolei obwodowej oraz leżące poza nią niezabudowane tereny włączonych wsi.

W latach 1950 –2000 początkowo na terenach zniszczonych w czasie II wojny światowej i na słabo zabudowanych terenach wewnątrz kolei obwodowej a później na terenach podmiejskich i wiejskich na zewnątrz kolei obwodowej wzdłuż głównych tras wylotowych z miasta powstały nowe wielkie osiedla mieszkaniowe komunalne i spółdzielcze, osiedla domów jednorodzinnych oraz nowe dzielnice przemysłowe. Rozplanowanie tych nowych terenów zabudowanych w znacznym stopniu zatarło wcześniejsze układy przestrzenne.

Literatura i materiały źródłowe

K o s s m a n n O., 1931, *Zabudowanie miasta Łodzi pod względem krajobrazowym,*Wyd. Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica, Łódź.
K o t e r M., L i s z e w s k i S., S u l i b o r s k i A., 2000, *Łódź i region Polski Środkowej,* ŁTN, Łódź.
Zbiory kartograficzne Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Łodzi.
Zbiory kartograficzne Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego.
Mapa topograficzna w skali 1:10 000 w układzie współrzędnych 1942 wydana przez Głównego Geodetę Kraju, Warszawa 1993.
Kartograficzne zbiory prywatne.
Wywiady terenowe dokonane w lipcu i sierpniu 2001 roku.